

**ВИСОКА ПОСЛОВНА ШКОЛА СТРУКОВНИХ
СТУДИЈА
НОВИ САД**

ОСИГУРАЊЕ

Милић др Драгана

Нови Сад, 2021. година

др Драгана Милић

ОСИГУРАЊЕ

Издавач:

Висока пословна школа струковних студија, Нови Сад

За издавача:

др Јелена Дамњановић

Рецензент:

др Мирела Момчиловић

Електронско издање – помоћна уџбеничка грађа (скрипта)

CIP - Каталогизација у публикацији
Библиотеке Матице српске, Нови Сад

368(75.8)(0.034.2)

МИЛИЋ, Драгана, 1983-

Осигурање [Електронски извор] / Драгана Милић. - Нови Сад: Висока пословна школа струковних студија, 2021

Начин приступа (URL): <http://vps.ns.ac.rs>. - Опис заснован на стању на дан 03.03.2021. – Насл. с насловног екрана. - Библиографија.

ISBN 978-86-7203-192-8

а) Осигурање

COBISS.SR-ID 33177353

ПРЕДГОВОР

Скрипта „Осигурање“ намењена је студентима Високе пословне школе струковних студија у Новом Саду, за наставни предмет Осигурање, према наставном програму за истоимени предмет у оквиру студијског програма Финансије и банкарство. Као основа за писање ове скрипте је коришћен докторски рад аутора, ранији уџбеници и сви остали релевантни уџбеници, други облици литературе и статистике из ове области. Такође, аутор се ослањао и на своје вишегодишње предавачко искуство. Приликом писања скрипте аутор се руководио циљем предмета и исходима које би требало постићи.

Циљ предмета је стицање специфичних знања и вештина из области осигурања, како са теоријског аспекта тако и са аспекта пословне праксе осигуравајућих компанија. Циљ предмета је да по завршетку процеса учења студенти знају да дефинишу значај и улогу осигурања за становништво и привреду, да дефинишу основне елементе осигурања, врсте осигурања, развијеност сектора осигурања у Републици Србији и у свету, као и да дефинишу постојање међузависности економског развоја земље и сектора осигурања. Циљ је да студенти завршетком процеса учења стекну функционална знања и вештине које ће моћи директно да примене у пракси и даљем стручном и научном усавршавању. Имајући у виду ове циљеве, скрипта је организована у следећих осам поглавља:

Први део чине уводна разматрања.

Друго поглавље под називом „*Теоријске основе осигурања*“ за циљ има упознавање студената са основним појмовима из области осигурања и са основном улогом осигуравајућих друштава као финансијских посредника. Представља се и основно значење негативног избора и моралног хазарда, као и облици организовања осигуравајућих друштава.

Треће поглавље под називом „*Документа у осигурању*“ представља приказ најважнијих докумената у осигурању. Пре свега се мисли на полису осигурања, лист покрића и друге исправе у осигурању. Циљ овог поглавља је да се студенти упознају са најважнијим обележјима полисе осигурања, листа покрића и других докумената.

Четврто поглавље „*Врсте осигурања*“ има за циљ упознавање са основном класификацијом осигурања. Такође, веома је важно објашњење основних врста осигурања са навођењем значајних карактеристика сваке од њих. На тој основи треба нагласити разлику између узајамног и премијског осигурања. Дефинисање транспортног осигурања, прављење дистинкције између добровољног и обавезног осигурања, објашњење предности колективног над индивидуалним осигурањем, објашњење поделе осигурања спрам предмета осигурања и дефинисање

класификације на основу Закона о осигурању, приближиће студенту ширину и могућности осигурања.

Пето поглавље „*Животно осигурање*“ има за циљ да студентима детаљно објасни основне карактеристике животног осигурања, помоћу којих ће се лакше уочити разлике у односу на неживотна осигурања, тј. осигурања имовине. Потом, сазнаће о основним и најзначајнијим врстама осигурања живота и њихове посебности. За осигурање живота се може рећи да је једно од најважнијих осигурања и најзаступљенијих у развијеним економијама. За разлику од развијених делова света, које бележе високо учешће премије осигурања живота, у Србији је оно недовољно заступљено, мада постоје благи помаи у подизању свести становништва о важности и потреби осигурања живота. До данашњих дана, смисао осигурања живота није променио основну суштину, а то је „вид материјалне заштите појединаца и њихове породице од ризика превремене смрти, као и од смањења или губитка способности и привређивања“ (Маровић, Кузмановић и Његомир, 2009, стр. 305).

Шесто поглавље „*Неживотно осигурање*“ има за циљ да представи основна начела и карактеристике неживотних осигурања. Такође, њиховим објашњењем јасно се уочавају и главне разлике у односу на животно осигурања. Неживотно осигурања обухватају имовинска осигурања и осигурање лица. Имовинско осигурање чине више врста осигурања која за предмет осигурања имају материјална добра тј. покретне и непокретне ствари. Основна сврха осигурања имовине подразумева накнаду штете над имовином осигураника која је оштећена или уништена наступањем осигураног случаја. Осигурање имовине има за циљ да надокнади штету која је причињена на осигураној имовини. Услов за извршење накнаде из осигурања јесте да претходно мора бити склопљен уговор о осигурању (Маровић и сарадници, 2009).

Седмо поглавље „*Сектор осигурања*“ има за циљ сагледавање различитих различитих теоријских ставова о финансијском сектору ради разумевања места и улоге сектора осигурања. Такође, намера је и да се укаже и на видове функционисања финансијских тржишта, као и да се прикажу карактеристике финансијских инструмената. Нарочита пажња је посвећена представљању специфичности тржишта осигурања у Републици Србији и у свету.

Осмо поглавље „*Економски развој и сектор осигурања*“ представља веома специфичан и значајан део скрипте. У питању је представљање појма економског развоја као и његове повезаности са сектором осигурања. Истовремено, намера је да се укаже и на њихову међузависност на примеру Србије. Нарочита пажња је посвећена и анализи ликвидности сектора осигурања као и утврђивању међузависности индикатора економског развоја и ликвидности сектора

осигурања у Србији. Последњи део овог поглавља односи се на анализу показатеља стабилности осигуравајућих друштава путем Carmel показатеља ликвидности.

Разматрање свих наведених основних појмова у осигурању, докумената и врста осигурања омогућује свеобухватно сагледавање могућег доприноса економског развоја ка сектору осигурања.

Након што се обраде и савладају све претходно наведене области *оčekивани исход* предмета је да ће, студенти бити у стању да: дефинишу субјекте у сектору осигурања; уоче разлику између ризика и осигураног случаја; анализирају економске вести и њихов утицај на сектор осигурања; анализирају кретања на тржишту осигурања; анализирају документа у осигурању, као и везу између економског раста и развоја са сектором осигурања и сл.

Нови Сад, јануар 2021. године

Аутор

Садржај

ПРЕДГОВОР.....	2
1. УВОДНЕ НАПОМЕНЕ.....	10
2. ТЕОРИЈСКЕ ОСНОВЕ ОСИГУРАЊА	13
2.1. ПОЈАМ ОСИГУРАЊА	13
2.2. ЗАДАЦИ ОСИГУРАЊА.....	16
2.3. ЕЛЕМЕНТИ ОСИГУРАЊА	17
2.3.1. Ризик.....	18
2.3.2. Премија осигурања	20
2.3.3. Осигурани случај	23
2.4. СУБЈЕКТИ ОСИГУРАЊА	24
2.5. НЕГАТИВНИ ИЗБОР И МОРАЛНИ ХАЗАРД	26
2.6. ОБЛИЦИ ОРГАНИЗОВАЊА ОСИГУРАВАЈУЋИХ ДРУШТАВА У СРБИЈИ.....	29
2.6.1. Акционарско друштво за осигурање.....	29
2.6.2. Друштво за узајамно осигурање	32
2.6.3. Посредовање у осигурању.....	34
2.6.4. Заступање у осигурању	36
2.7. УЛОГА ОСИГУРАВАЈУЋИХ ДРУШТАВА КАО ФИНАНСИЈСКИХ ПОСРЕДНИКА	38
3. ДОКУМЕНТА У ОСИГУРАЊУ.....	44
3.1. ПОЛИСА ОСИГУРАЊА	44
3.2. ЛИСТ ПОКРИЋА	47
3.3. ЦЕРТИФИКАТ ОСИГУРАЊА	48

3.4. „SLIP“ И „COVER NOTE“	49
4. ВРСТЕ ОСИГУРАЊА	51
4.1. ОСИГУРАЊЕ ПРЕМА МЕСТУ РИЗИКА	53
4.2. ОСИГУРАЊЕ ПРЕМА НАЧИНУ НАСТАНКА	53
4.3. ОСИГУРАЊЕ ПРЕМА НАЧИНУ ОРГАНИЗОВАЊА.....	54
4.4. ОСИГУРАЊЕ ПРЕМА БРОЈУ ОСИГУРАНИКА.....	55
4.5. ОСИГУРАЊЕ ПРЕМА ТРАЈАЊУ ОСИГУРАЊА	56
4.6. ОСИГУРАЊЕ ПРЕМА НАЧИНУ ИЗРАВНАЊА РИЗИКА	57
4.7. ОСИГУРАЊЕ ПРЕМА ПРЕДМЕТУ ОСИГУРАЊА	57
4.8. ОСИГУРАЊЕ ПРЕМА ЗАКОНУ О ОСИГУРАЊУ.....	57
5. ЖИВОТНА ОСИГУРАЊА.....	62
5.1. ОСНОВНЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ ЖИВОТНИХ ОСИГУРАЊА	62
5.2. ВРСТЕ ЖИВОТНИХ ОСИГУРАЊА.....	65
5.2.1. Осигурање живота	66
5.2.2. Осигурање за случај венчања и рођења	68
5.2.3. Рентно осигурање.....	68
5.2.4. Допунско осигурање уз осигурање живота	69
5.2.5. Животна осигурања везана за јединице инвестиционих фондова	69
5.2.5. Тонтине	69
5.2.6. Осигурање с капитализацијом исплате.....	69
6. НЕЖИВОТНА ОСИГУРАЊА	72
6.1. ОСНОВНЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ НЕЖИВОТНИХ ОСИГУРАЊА	72
6.2. ВРСТЕ НЕЖИВОТНИХ ОСИГУРАЊА	75
6.2.1 Осигурање од последица незгоде.....	76

6.2.2. Добровољно здравствено осигурање	76
6.2.3. Осигурање моторних возила (каска).....	78
6.2.4. Осигурање робе у превозу (карго)	80
6.2.5. Осигурање имовине од пожара и других опасности	81
6.2.6. Остала осигурања имовине	83
6.2.7. Осигурање од одговорности од употребе моторних возила.....	83
6.2.8. Осигурање од опште одговорности.....	90
6.2.9. Осигурање кредита	91
7. СЕКТОР ОСИГУРАЊА	95
7.1. ПРЕГЛЕД ТЕОРИЈСКИХ СТАВОВА О ФИНАНСИЈСКОМ СЕКТОРУ	95
7.2. ФУНКЦИОНИСАЊЕ ФИНАНСИЈСКОГ ТРЖИШТА.....	102
7.3. ПОЈАМ И ВРСТЕ ФИНАНСИЈСКИХ ИНСТИТУЦИЈА	105
7.4. КАРАКТЕРИСТИКЕ ФИНАНСИЈСКИХ ИНСТРУМЕНАТА.....	107
7.5. ТРЖИШТЕ ОСИГУРАЊА У СРБИЈИ.....	109
7.6. ТРЖИШТЕ ОСИГУРАЊА У СВЕТУ	118
8. ЕКОНОМСКИ РАЗВОЈ И СЕКТОР ОСИГУРАЊА.....	123
8.1. ПОЈАМ ЕКОНОМСКОГ РАСТА И РАЗВОЈА.....	124
8.2. ПОВЕЗАНОСТ МАКРОЕКОНОМСКИХ ИНДИКАТОРА ЕКОНОМСКОГ РАЗВОЈА И СЕКТОРА ОСИГУРАЊА	127
8.2.1. Међузависност економског развоја и сектора осигурања на примеру Србије	132
8.2.2. Ликвидност сектора осигурања	136
8.2.3. Пример међузависности индикатора економског развоја и ликвидности сектора осигурања у Србији	137

8.3. ПОКАЗАТЕЉИ ФИНАНСИЈСКЕ СТАБИЛНОСТИ ОСИГУРАВАЈУЋИХ ДРУШТАВА	139
8.3.1. CARMEL показатељ ликвидности	140
8.3.2. Примена CARMEL показатеља ликвидности на примеру два осигуравајућа друштва	142
 ЛИТЕРАТУРА.....	 146

1. УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

Осигурање је данас једна од најпрофитабилнијих активности у економији европских држава, а такву тенденцију развоја показује и у Србији. Ова делатност утиче на скоро све појединце у једном друштву. Заступљена је у свакодневници становништва сваке земље с обзиром да није могуће остварити сигурност без адекватне полисе осигурања у зависности од тога да ли је реч о животном или неживотном осигурању. Може се рећи да тржиште осигурања у Србији спада у тзв. развојна тржишта са шансама раста и развоја. Пораст броја домаћих прописа којима се регулише пословање осигуравајућих друштава који су у складу са донетим прописима Европске уније, говори у прилог чињеници да делатност осигурања добија на значају.

Разлог постојања осигурања јесте остварење индиректне економске заштите с акцентом да оно не може спречити настанак несрећних догађаја. Осигурање је мултидисциплинарна наука, због чега се јавља у три вида:

- економски вид се изражава у циљу који се постиже у осигурању – то су функције осигурања,
- технички је онај део који уређује функционисање осигурања као специфичног механизма за изједначавање ризика,
- правни – представља уређивање веома бројних правних односа који нужно настају у осигурању удруживањем средстава за обештећење свих осигураника које задеси штета. То је уређивање права и обавеза осигураника и осигуравача (као представника заједнице осигураника, односно организатора и администратора те заједнице) код закључења уговора о осигурању, у току трајања осигурања и код остваривања одштетних права, тј. код ликвидације штете (Маровић и сарадници, 2009, стр. 19).

Осигуравајућа друштва представљају финансијске институције које се баве преузимањем ризика у корист својих клијената за накнаду која се назива премија. Укупна сума коју прикупе осигуравајућа друштва од осигураника, у виду премије осигурања, већа је од укупне суме коју треба да исплате осигураницима и та позитивна разлика представља њихов профит. Карактеристика друштава за осигурање је дакле да, поред наплате премија осигурања, приход остварују и инвестирањем своје финансијске имовине. Ради очувања интегритета осигурања, друштво за осигурање мора бити способно да квантификује губитак, утврди вероватноћу губитка, располаже прецизним подацима осигураника и његовој повезаности са корисником осигурања.

Значај и улога осигуравајућих друштава као финансијских посредника огледа се у повезивању штедиша са инвеститорима и тако се избегава потреба штедиша да проналазе инвеститоре директно и обрнуто. Финансијски посредници издају, примера ради, штедне рачуне, полисе осигурања, депозитне сертификате и слично, појединцима или фирмама и за обављање тог посла примају новчана средства. Добијена средства се улажу у обвезнице, заложнице, акције и друге финансијске инструменте. На тај начин улагање није ограничено на сектор у којем су штедише. Средства могу тећи ка најпродуктивнијим секторима у једној економији, што указује на могућност остваривања веће зараде и развоја привреде у целини. Њихов посебан допринос огледа се у смањењу ризика диверзификацијом портфолиа великог броја малих штедиша.

У анализи перформанси друштава за осигурање у Србији, могуће је користити CARMEL метод који садржи показатеље за представљање критеријума у циљу квантитативног праћења и анализе финансијске стабилности друштава за осигурање сачињених по узору на методологију ММФ-а. Значај овог метода огледа се у томе што подржава не само анализу појединих друштава за осигурање, већ и њихово поређење с конкуренцијом, временско поређење резултата пословања. За сагледавање профитабилности друштва за осигурање користи се анализа ликвидне имовине и обавеза друштва за осигурање, квалитет имовине и поједине билансне позиције, а све у циљу омогућавања одређивања нивоа ликвидности друштва, уважавајући показатеље CARMEL метода. Путем CARMEL метода приказују се показатељи који мере квалитет имовине и објашњење њиховог својства. Циљ правилног управљања имовином јесте обезбеђивање неопходог нивоа ликвидности (пласман у различите облике средстава и у средства различитих лица) и финансијске стабилности, усклађивање односа између имовине и обавеза и остваривање добити. Делови овог показатеља треба да указују на могућност наплате појединих облика имовине. Осигуравајућа друштва су дужна да управљају ликвидношћу на основу Закона. С обзиром на природу пословања, осигуравајућа друштва своје обавезе (које су релативно предвидиве) измирују пре свега осигураницима, а тек потом добављачима, кредиторима, државним органима.

Економски развој подржан људским ресурсима, стабилном инфлацијом, растом привредне активности, подручје је анализе бројних аутора. Покушаји практичног решавања проблема незапослености и доскорашњег врло ниског бруто домаћег производа као и одржавања стабилне инфлације, учинило је токове економског развоја неохрабрујућим, најпре због тешке друштвене и економске реалности. Присуство економског развоја временом ствара нове потребе привредних субјеката и становништва, што се одражава и на сектор осигурања као интермедијара и као пружаоца адекватне заштите од ризика. Анализа

економског развоја и ликвидности сектора осигурања од пресудне је важности за разумевање њихове међузависности.

Истраживања показују да је економски раст и развој пратио развој и сектора осигурања. Наиме, у земљама у развоју најпре се развијало осигурање имовине и несрећа због изградње јавне инфраструктуре, доласка трговинских партнера, инвеститора, међународних брокера осигурања. Поједини аутори сматрају да би излазак из периода транзиције допринео развоју пуног потенцијала сектора осигурања, најпре због раста животног стандарда, куповне моћи и нивоа запослености. Међутим, оријентисаност привреде Србије ка потрошњи и слабој производњи, свакако није погодна основа за раст ни БДП-а, ни животног стандарда. Побољшање макроекономских индикатора свакако доприноси побољшању перформанси сектора осигурања, нарочито ниво запослености и животног стандарда.

2. ТЕОРИЈСКЕ ОСНОВЕ ОСИГУРАЊА

У овом поглављу се најпре истражују основне дефиниције и значења појма осигурања. Уочава се да не постоји општеприхваћено дефинисање осигурања јер је осигурање мултидисциплинарна делатност. Анализа се потом окреће ка основним елементима и субјектима у осигурању. Значај задатка посредне и непосредне заштите потпуно је јасан с обзиром да пружа саму заштиту као и одређене мере спречавања и сузбијања штетних последица. Важно је апострофирати да се осигуравајућа друштва активно сусрећу са проблемима негативног избора, док се морални хазард везује за особу која се осигурала у случају штете. Студенти ће, такође, доћи до сазнања да постоји неколико облика организовања осигуравајућих друштава као и до сазнања о улози осигуравајућих друштава у пословима финансијског посредовања.

2.1. ПОЈАМ ОСИГУРАЊА

Под појмом осигурање често се наводи да представља заштиту од ризика. Тако Маровић, Кузмановић и Његомир наводе да осигурање указује на специфичну врсту заштите, обезбеђења, поверења и сигурности. Такође, истичу да осигурање обезбеђује исплату суме код имовинских осигурања, тј. исплату осигуране суме код животних осигурања, економску заштиту осигураницима било да су физичка или правна лица, од штетних случаја и економских перемећаја који настају наступањем осигураног случаја (Маровић, Кузмановић и Његомир, 2009).

Често се поставља питање зашто лица уопште приступају осигурању, тј. куповини полисе осигурања ако су дужни да плате премију, често већег износа од губитка који ће претрпети. Људи као жива бића нису склона ризику и то је једноставан разлог зашто прибегавају куповини полисе. Они радије желе да плате премију осигурања него да живе у неизвесности да ли ће једног момента доживети несрећни случај или изгубити имовину. То је уствари пренос ризика на друго лице, тј. на осигуравајуће друштво.

Када осигурање не би постојало тада би лица морала држати одређену своту новца у резерви ради сигурности услед настанка несрећног случаја. Држање резерви значило би да та средства дугорочно не би могла да се користе, инвестирају. Због тога, управо такав некамотоносни новац стварао би опортунитетни трошак. Чак и када би се то изузело, појединац би стално живео под дозом страха да ли ће та свота новца бити довољна да покрије насталу штету. Постојање институције осигурања чини да такви проблеми не постоје и појединци су ослобођени те врсте страха. С тога се може рећи да је осигурање заправо преношење ризика, који би негативно утицао на живот појединца, на осигуравајуће друштво.

Важно је истаћи да осигурање не може спречити настанак штетног догађаја, већ оно може пружити посредну економску заштиту. Дакле, осигурање (као институција) омогућује економску заштиту осигураника (правна или физичка лица) од штетног догађаја као последице настанка осигураног случаја, исплатом суме осигурања (имовинска осигурања) или исплатом осигуране суме код животних осигурања (Маровић, Кузмановић и Његомир, 2009).

Сва осигурања поштују неколико основних принципа:

1. Мора постојати веза између осигураника и корисника осигурања.
2. Осигураник мора пружити тј. обезбедити осигуравајућем друштву потпуне и прецизне податке.
3. Осигураник не профитира, односно не може да заради примајући накнаду из осигурања.
4. Ако трећа страна надокнади осигуранику губитак, осигуравајуће друштво мора да умањи износ накнаде штете.
5. Губитак се мора количински изразити. На пример, нафтна компанија не може купити полису осигурања за неистражено нафтно поље.
6. Осигуравајуће друштво мора бити способно да израчуна колико је вероватно да ће се губитак догодити (Остојић, 2007, стр. 25).

Основни циљ примене ових принципа јесте да се очува интегритет процеса осигурања. Њихово непостојање могло би навести појединце да закључују уговоре о осигурању у циљу коцкања или спекулисања о будућим догађајима. У том смислу, могла би се нарушити способност осигуравајућих друштава да пружају сигурност субјектима којима је жаштита преко потребна. Овде се отвара питање негативног избора и моралног хазарда које ће надаље бити обрађено.

Маровић и сарадници изводе дефиницију осигурања као свеобухватну и наводе: „осигурање је инситуција која надокнађује штете настале у друштву, у његовој привреди или код људи, услед дејства рушилачких природних сила или несрећних случајева“ (Маровић, Кузмановић и Његомир, 2009, стр. 20).

Дакле, осигурање се може објаснити и као привредна, финансијска, услужна делатност, чији је основни циљ економска заштита правних и физичких лица кроз накнаду штета (Јанковић, 2013, 15). Битна карактеристика осигурања односи се на удруживање оних лица која су изложена истом ризику како би заједнички поднели штету, а која је се десити само некима од њих. Тачније, за осигурање је карактеристично

начело узајамности и солидарности. Суштина осигурања огледа се у уситњавању и распоређивању ризика на велики број осигураника, односно, уситњавању крупних штета на велики број малих.

Како Јанковић наводи, уколико се осигурање посматра са три становишта, може се рећи да оно има своја три саставна дела у чему се управо огледа мултидисциплинарност осигурања као науке. Први саставни део тј. прво становиште осигурања односи се на *економско* становиште где се осигурање дефинише као „економски однос између осигураника и осигуравача, у коме осигураник плаћа одређени износ (премију осигурања) осигуравачу за преузети ризик, а осигуравач, у случају реализације преузетог ризика врши накнаду штете или исплату унапред уговорене осигуране суме“ (Јанковић, 2013, стр. 3).

Посматрање осигурања са *правног* становишта указује на то да је осигурање скуп права и обавеза осигураника и осигуравача (као уговорних страна) које се дефинишу у моменту закључивања уговора о осигурању и она су валидна све време трајања датог осигурања. Треће становиште осигурања се анализира и дефинише са *техничког* аспекта. „То је сам процес посла осигурања, односно процес процене ризика, одређивање премије осигурања, преузимање ризика од стране осигуравача, превентивно деловање осигуравача, процена штете у случају реализације преузетог ризика, изравнање ризика у времену и простору, формирање резерви итд.“ (Јанковић, 2013, стр. 3).

Према Комненић и Жарковић, у одређивању појма осигурање у научном смислу, оно се може приказати кроз неколико значења:

1. У основном смислу, оно подразумева привредну, услужну делатност (док Јанковић додаје и финснијску делатност) која штити човека и његову имовину од последица дешавања бројних опасности, односно служи за задовољење посебних човекових потреба. На тај начин се ствара неопходна безбедност у привреди и друштву у целини.
2. Под осигурањем се подразумева и закључени уговор о осигурању.
3. Овај израз обухвата и појам осигуравајућег друштва као предузећа које се у свом поословању мора придржавати устаљених начела струке.
4. Када се каже осигурање, у неким случајевима се мисли на врсту осигурања.
5. Под овим појмом може се, такође, подразумевати новчани износ који осигуравач исплаћује осигуранику по наступању осигураног случаја.

6. Понекад реч осигурање значи и тржиште осигурања. (Комненић и Жарковић, 2009, стр. 31)

У многим стручним литературама се налази на велики број различитих поимања и дефинисања осигурања. Хетерогеност произилази из чињенице да су дефиницију приказали економисти, техничари или правници, као и „од обележја друштвено-политичког поретка о чијем се осигурању ради“ (Комненић и Жарковић, 2009). Овде је сврсисходно напоменути да су тумачења појма осигурања вишеструка те да не постоји општеприхваћена дефиниција.

2.2. ЗАДАЦИ ОСИГУРАЊА

У бројној литератури постоје различити ставови по питању значаја и улоге осигурања. Пружање економске сигурности, под којом се мисли на заштиту материјалног положаја осигураника основна је улога осигурања. Код осигурања имовине, реализацијом осигураног ризика осигуранику бива исплаћена накнада штете. Вредност имовине се може лако проценити те и износ штете исказати у новцу. За разлику од неживотног осигурања, код животног осигурања се унапред дефинише сума која се осигурава јер се људски живот не може вредновати, нити ниво бола или трауме коју оно преживи.

Сматра се да се улога и значај осигурања остварује на два начина и то: непосредно и посредно.

Посредном економском заштитом обезбеђује се човек, привреда и цело друштво у целини. Овај задатак се остварује, најједноставније речено, прикупљањем премија од великог броја малих осигураника и накнаду штете из тако прикупљених премија само оном осигуранику који је доживео реализацију осигураног ризика. На овом месту може се објаснити значај начела узајамности. Оно подразумева удруживање лица која подлежу истом ризику тј. опасности како би заједнички поднели штету која ће (по теорији вероватноће) задесити само неке осигуранике (Комненић и Жарковић, 2009). Дакле, обештећење тј. накнада штете представља посредну заштиту осигураника.

Поред саме надокнаде настале штете, осигуравајућа друштва своју улогу и значај остварују и кроз *непосредну заштиту*. Наиме, прикупљањем премија осигурања издваја се један њихов део и улаже за спровођење мера како до штете не би дошло или да она буде што мања уколико се реализује осигурани ризик. Реч је о мерама које се примењују у циљу заштите човека, његове околине и имовине коју је створио. Непосредна заштита осигураника подразумева скуп активности које се деле на превентивне и репресивне мере.

Према гледиштима аутора „*превентивне* мере су све мере, средства и акције које се предузимају ради спречавања, уклањања узрока који ви могли да изазову штетни догађаји, који имају за последицу уништење или оштећење имовине, односно смрт или инвалидитет лица“ (Маровић, Кузмановић и Његомир, 2009, стр. 27).

Осигуравајућа друштва су активно укључена у програме превенције настанка губитка у виду запошљавања инжењера безбедности, лица за превенцију од пожара, од крађе аутомобила, од експлозије котлова и сл. Део премије осигурања се издваја управо за превентивне активности у виду финансирања увођења система раног упозорења пожара, финансирања ванредних техничких прегледа возила и сл. Поред осигуравајућих друштава и сами појединци спроводе превентивне мере како би смањили или пак спречили реализацију осигураног ризика. Наиме, људи подижу објекте који нису запаљиви, подижу бране како би се сачували од поплаве, набављају савремене противпожарне апарате и сл.

Репресивне мере дефинишу се као „средства и акције за супротстављање насталој стихији у спасавању људи и имовине у већ насалом штетном догађају или несрећној случају“ (Маровић, Кузмановић и Његомир, 2009, стр. 28). Дакле, чак и када се деси штетни догађај појединац не престаје да делује, он ст труди да спасе људске животе или имовину који се још увек могу сачувати. Они имају за циљ да последице буду што мање могуће. Обавезу да учини све да штета буде што мања имају и осигурано лице и осигуравач. Тако на пример, под репресивним мерама подразумева се спасавање животиња и људи у случају поплаве, копање канала ради одвода воде услед поплаве, заустављање пожара крчењем шума и сл. (Комненић и Жарковић, 2009).

Непосредна заштита тј. превентивне и репресивне мере важне су са аспекта безбедности човека и његове имовине јер имају за циљ да смање штетне последице реализованих осигураних ризика. Тиме се смањују и обавезе осигуравача у исплати штете што има за последицу смањење премије осигурања коју плаћа осигураник. Непосредна заштита важна је за све учеснике у осигурању јер су мање плаћени износи премије, мање су коначне штете те све наведено позитивно утиче на националну економију једне земље.

2.3. ЕЛЕМЕНТИ ОСИГУРАЊА

Основни елементи осигурања односе на ризик, премију и осигурани случај. У даљем тексту биће појашњени наведени појмови ради бољег разумевања суштине осигурања.

2.3.1. Ризик

Ризик је у области осигурања потпуно незаобилазан јер да нема ризика, не би било ни осигурања. Једна од најприхватљивијих дефиниција ризика подразумева да је ризик неизвесност у погледу остварења могуће штете. За ризик се може рећи да представља извесност да ће се неком поједницу десити несрећни случај, али и да се не може сасвим сигурно рећи да ли ће се догодити. Према неким научницима ризик је дефинисан као: могућност губитка, вероватноћа губитка, неизвесност, одступање стварних од очекиваних резултата или вероватноћа било ког исхода који није очекиван (Ваугхан и Баугхан, 1995, стр. 4). Према Јанковић, ризик је будући, неизвестан догађај, који може изазвати негативне економске последице, које не зависе од воље заинтересованих страна, чије осигурање је допуштено законом и јавним моралом, а чија реализација ствара обавезу осигуравача да надокнади штету, уколико је осигуран. Значи, ризик је само опасност. Реализација те опасности није ризик, већ осигурани случај. (Јанковић, 2013, стр. 39)

Ризик мора испунити одређене карактеристике да би се могло говорити о његовом постојању:

- a) Могућност настанка догађаја – уколико је вероватноћа остварења неког штетног догађаја већа од 0 и када је могуће остварење тог догађаја, тада постоји и ризик. На пример, уколико се у току несрећног случаја у потпуности уништи предмет осигурања, тада престаје да важи осигурање, а самим тим и ризик.
- b) Ризик се мора десити у периоду који долази, тј. у будућности с обзиром да осигурање није валидно уколико се осигурани случај десио пре него што је дошло до закључења уговора.
- c) Неизвесност настанка – када неизвесности нема, тада нема ни осигурања ни ризика.
- d) Ризик мора бити могућ и остварив - на пример, крађа аутомобила или незгода на зимовању. Када би дешавање ризика било неоствариво тада не може бити ни ризика нити осигурања.
- e) Реализација ризика мора се рефлектовати на неку привредну или друштвену штету.
- f) Ризик мора бити дозвољен законом јер се не може осигурати на пример теретни брод који кријумчари робу, а кријумчарење је кажњиво законом.
- g) Хомогеност ризика - постиже се груписањем ризика по многобројним критеријумима како би се статистичким прорачунима могла израчунати тачна пропорција између сваког ризика и премије за покриће штете.
- h) Ризик мора бити мерљив.

- i) Мора постојати велики број појединаца или осигураних предмета како би се могао применити закон великих бројева.

За ризик се може рећи да је „опасност од настанка привредно или друштвено штетног догађаја који подразумева осигуравачеву обавезу да надокнади штету, односно исплати осигурану своту у складу са условима осигурања“ (Комненић и Жарковић, 2009, стр. 55).

Основна карактеристика ризика је неизвесност. Различите дефиниције указују на постојање разлике између ризика и неизвесности. Поред тога што су оба појма повезана са случајношћу, ипак се случајност код ризика може квантитативно изразити кроз математичке и статистичке методе, док се случајност код неизвесности не може квантитативно изразити нити се може препознати у будућности.

„Неизвесност се може објаснити као стање које карактерише могућност да ће се догодити неки догађај или да се неће догодити“ (Остојић, 2007, стр. 46). Недостатак информација о неким будућим догађајима и вероватноћа њиховог настанка одређују неизвесност.

Како наводи Кочовић, ризици се могу груписати на следећи начин, у зависности од особина, и то на:

- *Објективне и субјективне* - под објективним ризиком подразумева се онај ризик који се реализује без утицаја човека његовим радом и без деловања његове воље. Примери који најбоље објашњавају ову поделу ризика су ризик олује, ризик грома, ризик суше, ризик земљотреса и сл. Под субјективним ризиком подразумева се утицај човека на остварење осигураног случаја. Може се рећи да је овај ризик и несигурност због људског менталног стања тј. свести ума. Појединац својим поступцима може намерно проузроковати настанак штете, а може и спречити узрок који изазива штету предузимањем заштитних мера. Уколико појединац има висок ниво субјективног ризика, за резултат се добија конзервативно и обазриво понашање, док низак ниво субјективног ризика значи мањи ниво конзервативног понашања. На пример, пијани возач са високим нивоом субјективног ризика одустаје од вожње у алкохолисаном стању, док појединац с ниским нивоом субјективног ризика другачије перципира ризик те омаловажава могућност да може бити ухапшен.
- *Чисти и итекулативни* - под чистим ризиком подразумева се ситуација која се завршава губитком или без икаквог ефекта, што значи да је остварење било ког облика добитка немогуће.

Најбољи пример чистог ризика јесте каско осигурање. Наиме, власник моторног возила закључио је ауто - каско осигурање и потпуно је свестан да ће у случају незгоде претрпети новчану штету. Уколико не дође до реализације осигураног ризика, власник неће остварити никакву добит. Под шпекулативним ризиком подразумевају се ризици који могу резултирати добитком или губитком. Најбољи пример шпекулативног ризика односи се на пословне ризике, на пример улагање у акције, инвештирање у непокретну имовину и сл.

- *Општи и појединачни* - општи ризик утиче на велики број људи, значајан део привреде, друштва. Репрезентативан пример општег ризика је су природне непогоде, ратови, незапосленост, инфлација. Појединачни ризик утиче на поједина лица, а мисли се на пожар, крађу и сл. Оштећено је само лице које је претрпело штету, не и друштво, целина.
- *Константни и варијабилни* - константни ризик подразумева увек исту вероватноћу реализације дужи низ година. Тако на пример, у обухваћеном периоду и простору, пожар је подједнако чест догађај кад аје могуће утврдити и сталну премију која одговара тежини ризика. За разлику од константних, варијабилни ризик подразумева променљиву вероватноћу реализације ризика. На пример, ризик од смрти сваке године расте и све је већи и већи како године одмичу (Кочовић и сарадници, 2010).

2.3.2. Премија осигурања

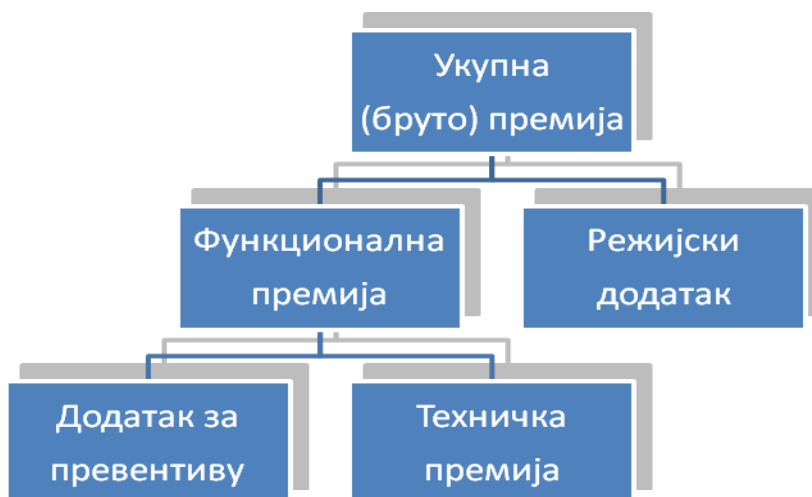
Други битан елемент осигурања односи се на премију осигурања. За премију осигурања се може рећи да представља цену коштања услуге осигурања, тј. цену за преузимање ризика увећану за одређени проценат профита осигуравача и одређени ниво трошкова који се јавља у току спровођења поступка осигурања. Премију плаћа осигураник приликом закључења уговора о осигурању са осигуравачем. Тиме се осигуравач обавезује да преузме ризик од осигураника и да изврши накнаду штете осигуранику који је доживео несрећан случај.

Премије представљају извор средстава фонда за осигурање. Средства из фонда тј. премије користе се за обнову уништене имовине тј. за накнаду штете. Поједини аутори премију дефинишу као цену ризика, а поједини и као цену осигурања. Може се рећи да је други назив прецизнији и тачнији с обзиром да висину премије не одређује само ризик. Постоји мноштво фактора који детерминишу висину премије, а неки од њих су: дужина трајања осигурања, величина осигуране суме, каматна стопа на средства осигуравајућег фонда и сл. (Кочовић и сарадници, 2010).

Износ премије одређује осигуравач унапред и није предмет преговора између учесника у процесу осигурања и зависи од висине трошкова осигурања. Доминантан део тј. трошак осигурања односи се на накнаду штете, а мањи део трошкова отпада на трошкове пословања осигуравача. За обрачун премије одговорни су актуари осигуравача, применом статистичко-математичких метода као и применом актуарске математике. Да би висина премије било што тачније обрачуната, актуари треба да располажу са што већом базом статистичких података са што држим интервалом времена.

Премија се може посматрати са становишта осигураника и тада она представља суму новца коју је у обавези да уплати као цену осигурања ради извршења обавезе из уговора о осигурању. Међутим, са становишта осигуравача, укупна (брото) осигуравача сачињена је из следећих саставних делова:

- Функционална премија (техничка премија (нето премија) и додатак за превентиву))
- Режијски додатак

Слика 1: Чиниоци укупне (брото) премије

Функционална премија је у директној функцији осигурања. Њен први део јесте техничка премија која је „намењена за извршавање обавеза из осигуравајућег фонда на име покрића насталих штета под дејством природних сила или несрећних случајева, као и за исплату осигураних сума код осигурања живота. Код неживотног осигурања, техничка премија се дели на ризико премију и додатак за ризик“ (Кочовић и сарадници, 2010, стр. 99). Ризико премија подудар се ризику за одређени период те покрива све штете које се везују за тај период. У пракси се дешава да износи штета буду већи од оног што је осигуравајуће друштво